

กลวิธีการดัดแปลงวรรณคดีบทร้อยแก้วสู่บทละครรำ :
กรณีศึกษาเรื่องกามนิต-วาสิฏฐี*
STRATEGIES FOR ADAPTING PROSE LITERATURE INTO DANCE
DRAMA SCRIPTS: A CASE STUDY OF KAMNIT-VASITTHI

ฉันทชนก พรหมศิริกรณ¹ และ มาลินี อาชายุทธการ²

Chanchanok Promsirikran¹ and Malinee Achayutthakan²

¹⁻²คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁻²Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Thailand

Corresponding Author's Email: chanchanok1655@gmail.com

วันที่รับบทความ : 6 มีนาคม 2569; วันแก้ไขบทความ 13 มีนาคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ : 15 มีนาคม 2569

Received 6 March 2026; Revised 13 March 2026; Accepted 15 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงกลวิธีการดัดแปลงบทร้อยแก้วจากวรรณคดีสู่บทละครรำ โดยมีกรณีศึกษาเรื่องกามนิต-วาสิฏฐี การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยจัดกลุ่มข้อมูลให้เป็นสัดส่วนตามประเด็นที่ศึกษา และนำมาเปรียบเทียบข้อมูลกันจากการศึกษาในลักษณะการบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย พบว่า กลวิธีการดัดแปลงบทร้อยแก้วสู่บทละครรำ ปรากฏ 5 ขั้นตอนสำคัญที่ผู้ประพันธ์บทต้องศึกษา ดังนี้ 1. ผู้ประพันธ์บทจะต้องเข้าใจเนื้อหาของเรื่องโดยละเอียด 2. ต้องทราบถึงแนวคิดของเรื่อง เพื่อให้สามารถประพันธ์บทที่สื่อถึงจุดมุ่งหมายใน

Citation:

* ฉันทชนก พรหมศิริกรณ และ มาลินี อาชายุทธการ. (2569). กลวิธีการดัดแปลงวรรณคดีบทร้อยแก้วสู่บทละครรำ : กรณีศึกษาเรื่องกามนิต-วาสิฏฐี. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 4(2), 1272-1285.

Chanchanok Promsirikran and Malinee Achayutthakan. (2026). Strategies For Adapting Prose Literature Into Dance Drama Scripts: A Case Study Of Kamnit–Vasitthi.

Modern Academic Development and Promotion Journal, 4(2), 1272-1285;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

การถ่ายทอดข้อคิดของเรื่องได้ เช่น เรื่องกามนิต-วาสิฏฐี คือเรื่องการแสวงหาความสุขที่แท้จริงของชีวิต การปล่อยวาง การไม่ยึดติดสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น 3. ต้องเข้าใจบุคลิกนิสัยของตัวละคร ความรู้สึก ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร เช่น กามนิตมีความรักกับวาสิฏฐี สาตาเคียรชอบวาสิฏฐีอยู่ฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นหนึ่งต้นเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์จากการพลัดพรากและดำเนินเรื่องต่อไป เป็นต้น 4. ต้องเข้าใจช่วงเวลาของเหตุการณ์ในเนื้อเรื่อง เพื่อการเรียบเรียงลำดับเหตุการณ์ในการเริ่มประพันธ์บทละคร เช่น พระพุทธเจ้าเดินทางมาถึงบ้านช่างปั้นหม้อในเวลาเย็นใกล้หัวค่ำในช่วงเปิดเรื่อง และเข้าพักแรมที่บ้านช่างปั้นหม้อต่อ เป็นต้น 5. ต้องมีความรู้เรื่องการประพันธ์บทละครว่า รูปแบบบทกลอน เพื่อให้เนื้อหาสัมผัสกันตามฉันทลักษณ์จะช่วยให้สัมพันธ์กับดนตรี ทำนองเพลง ท่ารำ การขับร้อง มีความสอดคล้องกัน เกิดความไพเราะ เป็นสุนทรียศิลป์และวรรณศิลป์ในบทละครว่า เช่น กลอนสุภาพมีฉันทลักษณ์และสัมผัสคือ 1 บท มี 2 คำ 1 คำมี 2 วรรค ใน 1 วรรคมี 7-9 คำ มีสัมผัสนอกคือคำคล้องจองที่อยู่นอกวรรค (สัมผัสสระ) เป็นสัมผัสบังคับ และสัมผัสใน คือคำคล้องจองที่อยู่ในวรรค (สัมผัสสระ หรือสัมผัสพยัญชนะ) เป็นต้น

กลวิธีการดัดแปลงบทร้อยแก้วจากวรรณคดีสู่บทละครว่า กรณีศึกษาเรื่องกามนิต-วาสิฏฐีนั้น มีขั้นตอนสำคัญที่ผู้ประพันธ์ต้องทราบ 5 ขั้นตอน เมื่อถอดแนวคิดออกมาได้ว่า เรื่องกามนิต - วาสิฏฐี นำเสนอเรื่องความสุขของชีวิต เหตุของทุกข์ และการดับทุกข์ มีตัวละครหลักในการเล่าเรื่องคือ กามนิต วาสิฏฐี ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวละครคือเป็นคนที่ต้องพลัดพรากจากกัน มีความคิดชัดเจนจากวรรณกรรมบทร้อยแก้วที่บรรยายไว้คือมีความคิดที่อยากจะหลุดพ้นจากสิ่งที่ทำให้ตัวเองเป็นทุกข์ มีช่วงเวลาของเหตุการณ์ที่บรรยายไว้ชัดเจน เมื่อนำมาประพันธ์บทละครว่าสามารถใช้คำในการประพันธ์ให้คล้องจองกัน บรรยายเหตุการณ์ให้กระชับจากบทร้อยแก้วได้เพื่อเสนอจุดมุ่งหมายของเรื่องจะทำให้การแสดงที่ออกมาดูน่าติดตามและไม่น่าเบื่อ

จากผลการวิจัย บทความวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาในกลวิธีการดัดแปลงบทร้อยแก้วจากวรรณคดีสู่บทละครว่า เพื่อให้ทราบขั้นตอนในการสร้างสรรค์งานและประพันธ์บทละคร ทำให้การประพันธ์บทออกมาอย่างไพเราะ เนื้อหาที่น่าสนใจ อีกทั้งยังครบถ้วนกันโครงเรื่องจากวรรณกรรมที่นำมาดัดแปลงด้วย

คำสำคัญ: การดัดแปลง, บทร้อยแก้ว, บทละครว่า

Abstract

This research article examines techniques for adapting literary prose into dance-drama scripts, using the case study of the story of Kamanit-Vasitthi. The research employs a qualitative methodology, collecting data from documents, participatory, and non-participatory observations. Data collection and analysis involve categorizing information by topic and comparing data through descriptive narratives to identify information that aligns with the objectives.

Research findings indicate that there are five important steps that writers must study when adapting prose into dance drama scripts: 1. The writer must thoroughly understand the content of the story. 2. The writer must grasp the main ideas of the story to compose a script that conveys the intended messages and themes. For example, the story of Kamanita and Vasitthi is about the pursuit of true happiness, letting go, and non-attachment. 3. The writer must understand the personalities, characteristics, feelings, and relationships of the characters. For instance, Kamanita is in love with Vasitthi, while Satakein is infatuated with Vasitthi alone. This unrequited love is a cause of suffering and separation, which drives the plot forward. 4. The writer must comprehend the timeline and sequence of events in the story to arrange them appropriately when composing the script. For example, the Buddha arrives at the potter's house in the evening at the beginning of the story and stays overnight at the potter's house. 5. The writer must know about composing dance drama scripts and poetic forms. Ensuring the verses follow proper metrics and rhyme schemes will help align the lyrics with the music, melodies, choreography, and singing, resulting in harmonious and aesthetically pleasing works. For example, the “klon suphap” form has a specific structure: one stanza has two lines, each line contains two verses, and each verse consists of 7–9 words. There are required external rhymes (between lines) and internal rhymes (within lines), which may be vowel or consonant rhymes.

The methods for adapting prose from classical literature into dance drama scripts, as seen in the case study of Kamanita–Vasitthi, involve five key steps that writers must be aware of. When extracting the main ideas, it becomes clear that Kamanita–Vasitthi presents concepts about the happiness of life, the causes of suffering, and the cessation of suffering. The main characters are Kamanita and Vasitthi, lovers who are separated. The prose describes a clear desire to be liberated from suffering. The timeline of events is well described, which helps in composing concise and rhythmic scripts that present the story’s purpose, making the resulting performance engaging and not tedious.

Based on these research findings, this article will benefit those studying the adaptation of prose from classical literature into dance drama scripts by outlining the necessary steps in creative work and scriptwriting. This will help produce beautiful scripts with engaging content while preserving the original literary plot.

Keywords: Adaptation, Prose narratives, Dance drama scripts

บทนำ

กามนิท-วาสิฏฐี เป็นวรรณคดีประเภทนวนิยายอิงพระพุทธศาสนา ตั้ฉบับเดิมแต่งขึ้นเป็นภาษาเยอรมัน ใน พ.ศ.2449 และถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษ ใน พ.ศ.2454 จนมีฉบับแปลภาษาไทยที่เรียบเรียงขึ้นแบบทร้อยแก้วโดยพระยาอนุมานราชธน และพระสารประเสริฐ ใน พ.ศ.2473 มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเรื่องราวของความรักและความทุกข์กามนิทตั้งแต่มีชีวิตบนโลกมนุษย์ จนถึงชีวิตหลังความตายบนสวรรค์โดยมีการแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผ่ามหายาน รวมถึงบุคคลในยุคพุทธกาลมาเป็นตัวละครในเรื่อง ถือว่าเป็นเรื่องที่สอนในเรื่องความสุขของชีวิต การนิพพาน อริยสัจ 4 ตามศาสนาพุทธได้เป็นอย่างดี เป็นงานแปลที่มีคุณค่าสูงควรค่าแก่การอ่าน นับเป็นแบบฉบับที่ดีของงานแปล และเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่ได้รับการยกย่องมากที่สุดเรื่องหนึ่งของไทย ต่อมามีการพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง และในพ.ศ. 2503 ได้มีการนำเรื่องกามนิทในภาษาไทยไปเป็นหนังสือแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เดิมหนังสือไม่ได้มีการแบ่งเล่มเป็นสองภาค แต่ได้มีการแบ่งภาคเพื่อให้

นักเรียนได้ศึกษาในเฉพาะภาคพื้นดิน ต่อมามีการนำเรื่องกามนิต-วาสิฏฐี ไปสร้างเป็นบทละครโทรทัศน์ ละครเวที เพลง ฯลฯ อีกด้วย

ละครรำ เป็นการแสดงละครของไทยที่มักจะนำวรรณกรรมเรื่องต่าง ๆ มาแสดง เป็นการร่ายอย่างนาฏศิลป์ไทย หรือจะนำวรรณคดีที่เป็นบทร้อยแก้วมาประพันธ์ให้เป็นบทร้อยกรอง เพื่อใช้ในการบรรจเพลงและใช้ในการแสดงได้อย่างสวยงาม เช่น ละครใน ละครนอก ละครชาตรี ละครดึกดำบรรพ์ ละครเสภา ละครพันทาง เป็นต้น ละครรำ จึงประกอบด้วยท่ารำ ดนตรีบรรเลง และบทขับร้องเพื่อดำเนินเรื่อง แต่งกายตามบท ทำท่ารำตามบทร้อง และทำนองดนตรีที่บรรเลงจึงหวนให้ตัวละครสื่อความหมายบอกกล่าวตามอารมณ์ด้วยภาษาท่าทาง โดยใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ตามลักษณะของละครแต่ละประเภท (ขวัญฟ้า ภู่งามสุทธิ, 2561) และตามทฤษฎีการละคร โปเอติกา ของ อริสโตเติล องค์ประกอบของละคร จะประกอบด้วย โครงเรื่อง ตัวละคร ความคิด ภาษา เพลง และความตระการตา

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษากลวิธีการดัดแปลงบทร้อยแก้วจากวรรณคดีเรื่องกามนิต-วาสิฏฐี สู่บทละครรำ เพื่อไปเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง กามนิต วาสิฏฐี : การสร้างสรรค์ละครรำแทรกธรรมะ ซึ่งในการสร้างบทละครจากวรรณกรรมที่มีอยู่แล้ว ผู้วิจัยจึงจะศึกษาขั้นตอนในการประพันธ์เพื่อให้ได้บทละครที่สมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณคดีที่ใช้ในการดัดแปลง
2. ศึกษากระบวนการสร้างบทละครรำจากวรรณคดี

การทบทวนวรรณกรรม

วรรณกรรมเรื่องกามนิต วาสิฏฐี

กามนิต-วาสิฏฐี เป็นวรรณกรรมที่เขียนขึ้นโดยอาศัยเนื้อหาสาระหรือหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เรื่องราวของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่พระพุทธเจ้า พระภิกษุสงฆ์สาวก และผู้เกี่ยวข้อง โดยผู้แต่งได้ผูกเรื่องราวขึ้นใหม่ในรูปแบบนวนิยาย มีตัวละครเอกคือกามนิต และวาสิฏฐี เป็นผู้ดำเนินเรื่องหลัก ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ อันแสดงถึงความไม่แน่นอนของชีวิต ชวนให้ไตร่ตรองพิจารณาตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าจนกระทั่งได้บรรลุนิพาน ประกอบด้วยเรื่องราวและคติธรรมทางศาสนา นับว่า กามนิต-วาสิฏฐี เป็น

วรรณกรรมที่มุ่งนำเสนอแนวคิดทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นงานที่เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน) และ นาคะประทีป (พระสารประเสริฐ) แปลและเรียบเรียงจากฉบับแปลภาษาอังกฤษของ จอห์น อี. โลจี (John E. Logie) เรื่อง The Pilgrim Kamanita (พ.ศ. 2454) โดยที่จอห์น อี. โลจี แปลอีกต่อหนึ่ง จากบทประพันธ์ภาษาเยอรมัน เรื่อง Der Pilger Kamanita (พ.ศ. 2449) ของ คาร์ล ออดอล์ฟเจลลิร์ป (Karl Adolph Gjellerup) กวี และนักเขียนชาวเดนมาร์ก ฉบับภาษาไทย จัดพิมพ์เป็นเล่มครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2473 ก็ปรากฏว่าได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เป็นหนังสือที่ประชาชนจำนวนมากนิยมชมชอบ เพราะมีสำนวนโวหารไพเราะซาบซึ้งจับใจผู้อ่าน จัดเป็นวรรณกรรมที่ถึงขั้นวรรณคดีของชาติ ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนังสือแปลยอดเยี่ยม เหมือนสามก๊กหรือราชาธิราช เป็นงานแปลที่มีคุณค่าสูง ควรค่าแก่การอ่านทุกยุคทุกสมัย นับเป็นแบบฉบับที่ดีของงานแปล และเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่ได้รับการยกย่องมากที่สุดเรื่องหนึ่งของไทย ต่อมามีการพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง และใน พ.ศ. 2503 ได้มีการนำเรื่องกามนิตในภาษาไทยไปเป็นหนังสือแบบเรียนระดับมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เดิมหนังสือไม่ได้มีการแบ่งเล่มเป็นสองภาค แต่ได้มีการแบ่งภาคเพื่อให้ นักเรียนได้ศึกษาในเฉพาะภาคพื้นดิน โดยใช้ชื่อว่า “วาสิฏฐี”

เนื้อหาหลักของวรรณกรรมเรื่องกามนิต วาสิฏฐี มีโครงเรื่องรวม ๆ เล่าว่า กามนิต ได้พบรักกับวาสิฏฐี ทั้งสองต่างก็มีความรักในกันและกัน แต่ความรักของทั้งสองก็ไม่ได้เป็นไปอย่างราบรื่น มีอุปสรรคเข้ามาขัดขวางทำให้ต้องพลัดพรากจากกัน เกิดเป็นความทุกข์ เมื่อทั้งสองเสียชีวิตก็ไปเจอกันอีกครั้งบนสวรรค์แดนสุขาวดี และเวียนว่ายตายเกิดไปเรื่อย ๆ ต่อมาเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ก็ทำให้ทั้งสองได้มองความทุกข์นั้นด้วยปัญญา ไตรตรองพิจารณา จนกระทั่งได้แปรเปลี่ยนความรักเป็นกัลยาณมิตรเกื้อกูลกันจนบรรลุนิพพาน ซึ่งโครงเรื่องของกามนิตแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. โครงเรื่องภาคพื้นดิน มีความเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติและประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยอาศัยเค้าโครงมาจากพุทธประวัติตอนปลาย ในช่วงที่พระพุทธเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขารจนถึงเสด็จปรินิพพาน เหตุการณ์เริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษาสุดท้ายที่กรุงราชคฤห์ เสด็จสู่แคว้นวัชชี ทรงจำพรรษาที่เมืองเวสาลี พร้อมทั้งทรงปลงพระชนมายุสังขาร จากนั้นเสด็จสู่เมือง กุสินารอันเป็นสถานที่ปรินิพพาน ผู้แต่งได้กำหนดให้ตัวละครเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์และบุคคลในพุทธ ประวัติ เช่น กามนิตผู้เป็นตัวละครเอก ได้สนทนากับพระพุทธเจ้าขณะพักค้างแรมที่บ้านช่าง ปันหม้อ ณ กรุงราชคฤห์ อีกทั้งยังได้มี

โอกาสพบกับคณะสงฆ์ที่เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า เป็นต้น 2. โครงเรื่องภาคสวรรค์ เกิดจากจินตนาการของผู้แต่ง ประกอบกับข้อมูลทางศาสนา ทั้งพระพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู ในเรื่องภพภูมิต่าง ๆ ซึ่งผู้แต่งได้กำหนดให้ภายหลังจากที่ตัวละครเอก คือ กามนิธ และวาสิฏฐิตาย ทั้งสองคนได้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ จนกระทั่งเข้าสู่นิพพาน (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2552)

ละครรำ

เป็นมหรสพชนิดหนึ่ง คือ ละครประเภทที่เป็นนาฏศิลป์ ละครรำสมัยก่อนเรียกกันแต่เพียงว่า “ละคร” ที่ประกอบด้วยท่ารำ ดนตรีบรรเลง และบทขับร้องเพื่อดำเนินเรื่อง แต่งกายตามบท ทำท่ารำตามบทร้อง และทำนองดนตรีที่บรรเลงจังหวะให้ตัวละคร สื่อความหมายบอกกล่าวตามอารมณ์ด้วยภาษาท่าทาง ซึ่งละครรำของไทย มี 2 ประเภท ได้แก่

1. ละครรำแบบดั้งเดิม เช่น ละครชาตรีหรือละครโนราชาตรี ที่เล่นกันในภาคใต้ เรียกกันว่า โนรา ละครที่เล่นในราชสำนัก เรียกว่า ละครใน ละครที่เล่นนอกราชสำนัก เรียกว่า ละครนอก ละครทั้ง 3 อย่างนี้ มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เดิมเป็นละครของหลวงที่เจ้านายเป็นผู้อุปถัมภ์ การแสดงมีการร่ายรำที่งดงามตามแบบฉบับของละครไทย ใช้ดนตรีไทยและขับร้องเพลงทำนองไทยประกอบ ตัวละครแต่งเครื่องละครไทย มักแสดงเรื่องในวรรณคดีที่แต่งเป็นกลอน เช่น อิเหนา สังข์ทอง ไกรทอง ไซยเชษฐ สังข์ศิลป์ชัย

2. ละครรำที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่ เช่น ละครเสภา ที่มีวิวัฒนาการจากการขับเสภาและนางรำเข้ามาประกอบ เป็นละคร ละครพื้นทาง ที่มีเรื่องราวส่วนใหญ่มาจากพงศาวดารของชาติต่าง ๆ มีเพลงออกภาษา และเปลี่ยนฉากตามท้องเรื่อง ละครดึกดำบรรพ์ ที่นำเอาลักษณะของการร้องโอเปร่าของชาวตะวันตกมาผสม ผู้แสดงต้องร้องเพลงเอง รำเอง และแต่งกายเป็นเครื่องอย่างละคร

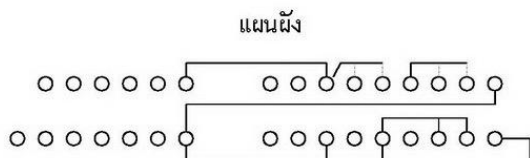
องค์ประกอบสำคัญของละครรำ คือต้องมีเนื้อเรื่องของบทละคร ที่เกิดการกระทำของตัวละครได้ชัดเจน, มีเนื้อหาสรุปหรือแนวคิดของเรื่อง เช่น บ่งบอกความรัก ความเสียสละ ความกล้าหาญ หรือมุ่งสอนคติธรรม เป็นต้น, ต้องสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละคร นิสัยบุคลิกลักษณะ กิริยาท่าทางของตัวละครต้องสอดคล้องกับเนื้อหาสรุป, ต้องมีบรรยากาศ ละครต้องสร้างบรรยากาศให้กลมกลืนกับการแสดงของตัวละคร เช่น ฉาก แสง สี เสียง เป็นต้น, มีเครื่องแต่งกายที่บ่งบอกสถานะ เพศ เชื้อชาติและฐานะของตัวละคร, มีเพลงและดนตรีประกอบเพื่อช่วยสร้างบรรยากาศในการดำเนินเรื่อง และท่ารำที่เกิดจากการประดิษฐ์ขึ้นจากท่าทางธรรมชาติให้มีความวิจิตรงดงามขึ้น

องค์ประกอบสำคัญของการประพันธ์บทละคร

ลักษณะบทละครเป็นการใช้กลอนบทละครในการแต่งเรื่องราวหรืออาจจะมีบทเจรจาแทรกบ้าง องค์ประกอบหลักในการประพันธ์บทคือ โครงเรื่อง แนวคิดของเรื่อง นิสัยตัวละคร และบรรยากาศ เพื่อให้ผู้ชมรู้สึกคล้อยตามไปกับละครตามคำบรรยาย โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. หากเป็นเรื่องที่มีอยู่แล้วผู้แต่งต้องอ่านให้เข้าใจในเรื่องรavnนั้นทั้งหมดก่อน
2. วางโครงสร้างของเรื่องราวทั้งหมด มีฉาก บรรยากาศ และแนวคิดในเชิงใด
3. จำแนกหรือกำหนดบทบาท บุคลิก ฐานะและนิสัยตัวละคร
4. จัดลำดับเหตุการณ์ วรรณคดีสำหรับอ่านกับสำหรับการแสดงนั้นจะจัดลำดับไม่เหมือนกัน ไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับสถานการณ์ตามตัวบทสำหรับอ่าน แต่อย่างไรก็ตามจะต้องทำให้เนื้อเรื่องสอดคล้องกันเป็นเหตุเป็นผล

นอกจากนี้สิ่งหนึ่งที่กลอนบทละครมักจะมี เป็นลักษณะเฉพาะคือ จะขึ้นต้นด้วยคำว่า มาจะกล่าวบทไป, เมื่อนั้น และบัดนั้น เพื่อระบุฐานะของตัวละคร มีลักษณะของบทกลอนนิยมใช้แบบเช่นเดียวกับกลอนสุภาพ วรรคละ 6-9 คำ ขึ้นอยู่กับจังหวะขับร้องเป็นสำคัญ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

บัดนี้	พายุพัดพัดโครมโครมโหมเหวใหญ่
ทั้งแรงคลื่นทะเลมีเล่ห์เหลี่ยม	ทั้งพองไพโรรม้ากระหน่ำลง
ส่วนแต่เรื่องราวคือนั้นมีมาก	คราวลำบากตรากตรำผ่านข้าสง
ทั้งน้ำมันก็กล้ำหน้าเลือดตรง	โลกจึงคงว่าอุ่นซุมนกัน
ดูตัวรูปเรีอชเงือกขัด	สารพัดโทโสเมहनซ์
โน้นก็บูณนี้ก็รุกแรงทุกวัน	ใครจะกันแก้ไขให้จบความ

จังหวะ ๓+๒+๓

๓+๒+๓

หรืออาจสับลำดับบ้างตามความเหมาะสม

ภาพที่ 1 แผนผังและตัวอย่างกลอนบทละคร

การดัดแปลงวรรณกรรม

วรรณกรรมเพื่อการอ่านและวรรณกรรมเพื่อการแสดงมีลักษณะเหมือนและต่างกัน ลักษณะที่เหมือนกัน คือ การเป็นเรื่องราวที่มีเรื่องราว มีตัวละคร มีจุดเริ่มต้น การดำเนินเรื่อง และจุดจบ ส่วนที่ต่างกันนั้น คือ วัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ว่า ต้องการสร้างขึ้นเพื่อรับสารด้วยการอ่าน หรือสร้างขึ้นเพื่อให้นำไปใช้สำหรับแสดง ย่นส่งไปถึงรูปแบบการนำเสนอวรรณกรรมประเภทนั้น ๆ ด้วย (ณัฐพร แสนทวีสุข, 2567) ในกระบวนการและขั้นตอนการดัดแปลงนั้น งานดัดแปลงอาจจะซื้อสัตย์ หรืออาจจะวิพากษ์วิจารณ์งานต้นทางก็ได้ งานที่ดัดแปลงจะอ้างถึงส่วนหนึ่งหรือ ทั้งหมดงานเดิมก็ได้ สำคัญอยู่ที่งานที่ดัดแปลงจะต้องสื่อสารความคิดที่เป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะสอดคล้องหรือ วิพากษ์วิจารณ์งานเดิม (ปริดา มโนมัยพิบูลย์, 2564)

สรุปได้ว่า วรรณคดีเรื่องกามนิต-วาสิฏฐี เป็นนวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ที่สอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องความสุขที่แท้จริงของชีวิต การปล่อยวาง ได้อย่างลึกซึ้งและสวยงาม ได้รับความนิยมในการอ่านจนต่อมาได้มีการนำไปสร้างเป็นละคร โทรทัศน์หลายครั้ง ละครเพลง และอื่น ๆ แต่เดิมวรรณคดีเรื่องนี้แต่งเป็นความเรียง บรรยาย เรื่องราวแบบบทร้อยแก้ว ส่วนบทละครรำเป็นการประพันธ์แบบกลอนบทละครที่นิยมใช้ ลักษณะแบบกลอนสุภาพ และมีองค์ประกอบหลักในการประพันธ์บทคือ ต้องมีโครงเรื่อง วางโครงสร้าง แนวคิด นิยายตัวละคร และบรรยากาศ จะทำให้ผู้ชมรู้สึกคล้อยตามละครได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการดัดแปลงบท ร้อยแก้วจากวรรณคดีสู่บทละครรำ กรณีศึกษาเรื่องกามนิต-วาสิฏฐี โดยวิเคราะห์เนื้อหาจาก เอกสาร สื่อออนไลน์ เอกสารประกอบการเรียน-การสอน งานวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

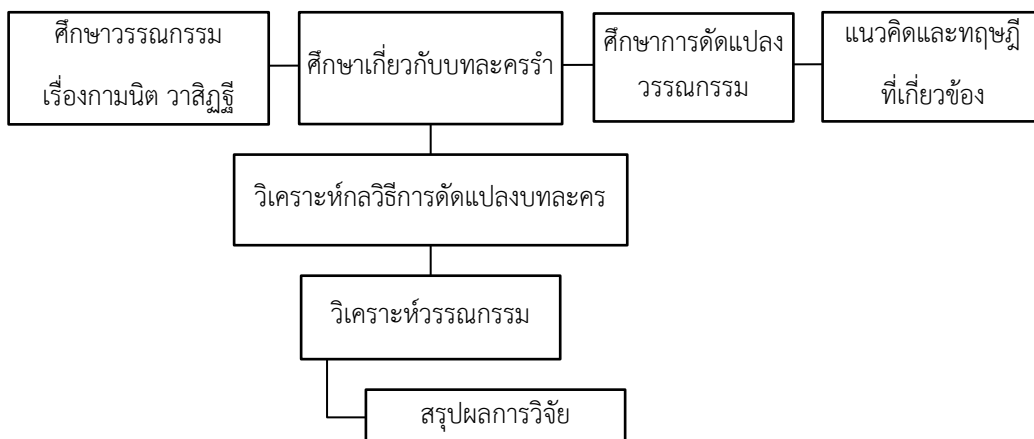
ในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยครั้งนี้ มีเครื่องมือเป็นแบบการสังเกต แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสังเกตจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย เอกสารประกอบการเรียน-การสอน
2. การสังเกตจากการอ่านและการรับชมละครรำ

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ศึกษามาแบ่งวิเคราะห์โดยจัดกลุ่มข้อมูลให้เป็นสัดส่วนตามประเด็นที่ศึกษา คือศึกษาเนื้อหาวรรณคดีเรื่องกามนิต-วาสิณฺฐี ศึกษาองค์ประกอบหลักของละครรำ วิเคราะห์ องค์ประกอบการประพันธ์บทละครรำ การดัดแปลงวรรณกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และนำเอกสารในแต่ละหัวข้อที่ศึกษาในหลายฉบับมาเปรียบเทียบกับ ในข้อมูลว่าแต่ละเอกสารมีเนื้อหาหรือแนวคิดตรงกันหรือไม่ หรือต่างกันอย่างไร เพราะเหตุใด จึงได้ข้อสรุปของข้อมูลที่น่ามาใช้ในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

การนำเสนอข้อมูล

ข้อมูลที่ได้ศึกษา ได้จัดทำเป็นรูปแบบรายงานเอกสารวิจัยนำเสนอเป็นบทความวิจัย ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ และเป็นส่วนหนึ่งในวิทยานิพนธ์เรื่อง กามนิต-วาสิณฺฐี : การสร้างสรรค์ละครรำแทรกธรรมะ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ากลวิธีการดัดแปลงบทร้อยแก้วจากวรรณคดี สู่บทละครรำ ผู้ประพันธ์จะต้องอ่านวรรณกรรมให้เข้าใจเนื้อหาของเรื่องก่อน ต้องแยก โครงสร้างของเรื่องว่ามีแนวคิด แก่นเรื่องอะไร เช่น เรื่องกามนิต วาสิณฺฐี แก่นของเรื่อง การแสวงหาความสุขที่แท้จริงของชีวิต โดยนำเสนอให้เห็นถึงความทุกข์ สาเหตุให้เกิดทุกข์

ความดับทุกข์ ทางไปสู่ความดับทุกข์ เป็นต้น ตัวละครแต่ละตัวมีบุคลิกและนิสัยเป็นอย่างไร มีความรู้สึก ความสัมพันธ์ เช่น จากกรณีศึกษาเรื่องกามนิต-วาสิฏฐี กามนิตมีความรักกับ วาสิฏฐี แต่มีตัวละครชื่อสาตาเคียรที่ชอบวาสิฏฐีอยู่ฝ่ายเดียว ซึ่งประเด็นความรักจะมา เป็นอีกหนึ่งต้นเหตุที่ทำให้กามนิตและวาสิฏฐีเกิดความทุกข์ในอนาคตด้วย เป็นต้น หรือมีสัญลักษณ์ ที่สื่อถึงตัวละครนั้น จะใช้คำมากล่าวถึงแทนเพื่อเลี่ยงคำซ้ำในบทกลอนได้ พร้อมทั้งต้องเข้าใจ เหตุการณ์ว่าเป็นช่วงเวลาใดในเรื่อง เช่น กามนิตและวาสิฏฐีพลอดรักกันในช่วงกลางคืนที่ ไตตันโอศก พระพุทธเจ้าเดินทางมาถึงบ้านช่วงบั้นหม้อในเวลาเย็นใกล้หัวค่ำ ในช่วงเปิดเรื่อง เป็นต้น ดังนั้นก็จะช่วยให้สามารถหาคำที่สื่อความหมาย คำอุปมาอุปมัยหรือคำไวพจน์มาใช้ได้ จะเรียบเรียงลำดับเหตุการณ์ได้ง่ายขึ้น ไม่เกิดความสับสน นอกจากนี้จะต้องมีความรู้ในเรื่อง รูปแบบบทกลอนที่ใช้ในการประพันธ์บทละครว่า เพื่อให้เนื้อหาสัมพันธ์กันตามฉันทลักษณ์ เมื่อบรรจุเพลงหรือเมื่อขับร้องจะไพเราะคล้องจองกัน และเมื่อเป็นบทละครว่า ก็สามารถ ประพันธ์ขยายความเนื้อหาบางอย่างจากในบทร้อยแก้วจะบรรยายให้เห็นภาพ บทละครว่า จะบรรยายเสริมการเห็นภาพ มีความรู้สึกจากจินตนาการมากขึ้น เพื่อเป็นสุนทรียะและ อรรถรสของละคร ดังตัวอย่าง

กล่าวถึงสมัยปลายพุทธกาล	จวนสิ้นทิวาวารสู่สมัย
พระผู้มีพระภาคเจ้าคลาไคล	เสด็จไกลนครเบญจคีรี
	(ที่มา: ผู้วิจัย)

เมื่อรู้ช่วงเวลา บรรยายภาพ และสิ่งที่ตัวละครดำเนินจากในเรื่อง จะทำให้ได้ดัดแปลง บทละครออกมาได้ไพเราะและสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องที่ดำเนินอยู่ได้ด้วย

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การศึกษาการดัดแปลงบทร้อยแก้วจากวรรณคดี สู่บทละครว่า องค์ประกอบหลักของการประพันธ์บทละครว่า คือมีโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร และบรรยากาศ ดังนั้น ผู้ประพันธ์จึงต้องเข้าใจในเรื่อง แก่นเรื่องที่จะนำมาดัดแปลง ก่อน รวมถึงทราบตัวละคร ความรู้สึกความสัมพันธ์จากการอ่านบทร้อยแก้วที่บรรยายไว้ ผู้วิจัย จึงเห็นว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของพิมพ์วิภา บุรวัฒน์ (2563) ที่เห็นว่าผู้ประพันธ์ ควรต้องมีความรู้ในเนื้อเรื่องของวรรณคดีหรือวรรณกรรมต้นฉบับตั้งแต่เนื้อเรื่อง การเรียงลำดับ เนื้อหาดั้งแต่ต้นจนจบของเรื่อง นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังต้องทำความเข้าใจถึงบุคลิก

และลักษณะนิสัยรวมไปถึงรูปลักษณ์ของตัวละคร และการประพันธ์บทร้อยกรองที่เสริมการบรรยายบรรยายภาพ ความรู้สึกที่ให้เห็นภาพหรือเกิดจินตนาการในการรับชมได้ ผู้วิจัยเห็นว่า สอดคล้องกับแนวความคิดการเขียนบทละครของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ที่เห็นว่าการเขียนบทจะต้องมีปัจจัยสำคัญคือสันติ สันธานายกะ และลักษณะ คือการแบ่งขั้นตอนโครงเรื่องให้ชัดเจน จำแนกสถานการณ์ ความปรารถนาของตัวละคร และการนำฉันทลักษณ์ต่าง ๆ มาประพันธ์ จะต้องคำนึงถึงพื้นเพตัวละคร ภาวะกับรส ความแจ่มแจ้งของสาระในเรื่องที่จะถ่ายทอดให้คนดูเข้าใจ ความสัมพันธ์กับดนตรีและทำนองเพลง ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าจะสามารถช่วยให้บทร้อยแก้วที่นำมาดัดแปลงได้บทละครรำที่มีความสมบูรณ์เช่นเดียวกัน และบทมีความไพเราะจากการการใช้ฉันทลักษณ์ของกลอนที่คล้องจองกัน จึงต้องเข้าใจลักษณะของกลอนที่ใช้ด้วย สอดคล้องกับแนวความคิดการดัดแปลงวรรณกรรมของณรงค์ศักดิ์ สอนใจ (2545) ที่เห็นว่า การดัดแปลงนั้นเป็นกระบวนการสร้างสรรค์วรรณกรรมที่ควรให้ความสำคัญ เนื่องจากรูปแบบคำประพันธ์แต่ละประเภทย่อมมีสัจนิยม หรือชนบในการแต่งที่แตกต่างกัน การดัดแปลงวรรณกรรมจากที่ใช้รูปแบบคำประพันธ์หนึ่งไปอีกรูปแบบคำประพันธ์หนึ่งนั้นผู้แต่งย่อมต้องรู้ชนมในการแต่งคำประพันธ์นั้นนั้นเป็นอย่างดีจึงจะสามารถดัดแปลงวรรณกรรมให้เหมาะสมกับรูปแบบคำประพันธ์นั้นอย่างกลมกลืน และจะทำให้เกิดคุณค่าด้านวรรณศิลป์ตั้งแต่การเลือกชนิดคำประพันธ์ให้เหมาะสม การรู้จักใช้ถ้อยคำให้ไพเราะสละสลวย และทำให้ผู้อ่านเกิดความสะเทือนอารมณ์ ภาษาที่ใช้ในการประพันธ์เพื่อสร้างความงดงามไพเราะแก่บทร้อยแก้วหรือร้อยกรองนั้น คือการสรรคำ การเรียบเรียงคำ และใช้โวหาร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุป จากการศึกษาทวิวิธีการดัดแปลงบทร้อยแก้วจากวรรณคดีสู่บทละครรำ พบว่า วรรณกรรมเรื่องกามนิธ เป็นนวนิยายอิงพระพุทธานุชาสนาที่เดิมผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์ไว้เป็นบทร้อยแก้ว ในฉบับแปลภาษาไทยพระยาอนุมาณราชธน และพระสารประเสริฐก็เรียบเรียงเป็นบทร้อยแก้วที่ใช้ภาษาและคำที่สละสลวย เมื่อนำมาดัดแปลงใช้เป็นบทละครรำเพื่อสามารถนำไปใช้ในการสร้างการแสดง ซึ่งละครรำเป็นละครที่มีโครงสร้างประกอบด้วยทำรำ ดนตรี บรรเลง และบทขับร้องเพื่อดำเนินเรื่อง แต่งกายตามบท ทำท่ารำตามบทร้อง และทำนองดนตรีที่บรรเลงจึงหวั่นให้ตัวละครสื่อความหมายบอกกล่าวตามอารมณ์ด้วยภาษาท่าทาง ลักษณะของบทละครรำเป็นการใช้กลอนบทละครในการแต่งเรื่องราวหรืออาจจะมียุทธเจราแทรกบ้าง ใน

สิ่งที่ผู้ที่จะประพันธ์ต้องทราบก่อนการสร้างบทละครมีโครงเรื่อง แนวคิดของเรื่อง นิสัยตัวละคร และบรรยากาศ เพื่อให้ผู้ชมรู้สึกคล้อยตามไปกับละครตามคำบรรยาย ทั้งนี้จึงอธิบายได้ว่า ผู้ประพันธ์ต้องมีความเข้าใจในเนื้อเรื่องของวรรณกรรมก่อน ลำดับแยกย่อยโครงสร้างของเรื่อง ออกมาถึงแนวคิด ตัวละคร ความสัมพันธ์ บรรยากาศ และมีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบบทร่าย กรอง ฉันทลักษณ์ของบทละครร่ำ การใช้ภาษา เพื่อในการประพันธ์จะสามารถให้บทละครร่ำ สอดคล้องกับดนตรี ทำร่ำ การขับร้อง และเกิดวรรณศิลป์ และสุนทรียศิลป์ในการแสดง ตัวอย่างกามนิท วาสิฏฐี ที่ถอดแนวคิดออกมาคือ นำเสนอเรื่องความสุขของชีวิต การดับทุกข์ มี ตัวละครที่นำมาเป็นตัวละครหลักในการเล่าเรื่องคือ กามนิท และวาสิฏฐีที่เป็นคู่รักที่ต้อง พลัดพรากกัน เป็นต้น **ข้อเสนอแนะ** มีวรรณคดีอีกหลายเรื่องที่เป็นบทร่ายแก้วและไม่เคยมีบท ละครร่ำ ควรมีการศึกษาในเรื่องอื่น ๆ อีก เพื่อส่งเสริมวรรณกรรมในรูปแบบอื่นนอกจาก วรรณคดีเพื่อการอ่าน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของผู้มีพระคุณ ผู้ที่ช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาลินี อาชายุทธการ ที่ให้คำแนะนำในการดำเนินงานจนสำเร็จลุล่วง ขอขอบคุณครอบครัวของผู้วิจัย รวมถึงผู้ที่คอย ช่วยเหลือ เพื่อน พี่น้องที่เป็นแรงผลักดันและคอยสนับสนุนตลอดมา

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง กามนิท วาสิฏฐี : การสร้างสรรค์ ละครร่ำแทรกธรรมะ จึงได้เกิดกระบวนการทางความคิดเป็นบทความเพื่อนำไปพัฒนางานต่อ ผู้วิจัยหวังว่าบทความวิจัยเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษากลวิธีการดัดแปลงบทร่ายแก้ว สู่บทละครร่ำในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ขวัญฟ้า ภู่ง่างสุทธิ. (2561). *หลักสูตรการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชา นาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.

ณรงค์ศักดิ์ สอนใจ. (2545). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมดัดแปลงเรื่องขุนช้างขุนแผน. ใน ปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.*

- ณัฐพร แสนทวีสุข. (2567). สังข์ทอง: การดัดแปลงวรรณคดีไทยเป็นสื่อร่วมสมัย. ใน *ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ปรีดา มโนมัยพิบูลย์. (2564). การศึกษาดัดแปลงวรรณกรรมเป็นบทละครเพลง : กรณีศึกษาหลายชีวิต. *วารสารไทยศึกษา*, 17(1), 47-85.
- พิมพ์วิภา บุรวัฒน์. (2563). การประพันธ์บทสำหรับการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ประเภทรำเดี่ยวมาตรฐาน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 7(1), 202-216.
- ภุรี หงษ์ศรี. *กลอนบทละคร*. เรียกใช้เมื่อ 24 มกราคม 2569 จาก <https://www.phkru thai.in.th/Home>
- วัดโมลีโลกยาราม. (2562). *กลอนบทละคร*. เรียกใช้เมื่อ 24 มกราคม 2569 จาก <https://www.watmoli.com/poetry/460/#:~:text=25/04/2019.%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%84%E0%B8%A3>
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2552). *กามนิต-วาสิฏฐี ฉบับสมบูรณ์*. เรียกใช้เมื่อ 23 มกราคม 2569 จาก <https://kledthai.com/consignment-book-134/100bestbooks/กามนิตวาสิฏฐี ฉบับสมบูรณ์>.
- Digital school Thailand. *องค์ประกอบของละคร*. เรียกใช้เมื่อ 24 มกราคม 2569 จาก http://www.digitalschool.club/digitalschool/art/music3_2/lesson2/pt/item11.php